

КОНСОНАНТСКИ СИСТЕМ ДИВИЧА, БЕЛОБРЕШКЕ И СТАРЕ МОЛДАВЕ У РУМУНИЈИ

У раду се анализирају инвентар, дистрибуција консонаната и консонантских група и неке консонантске алтернације у говору клисурских села Дивич, Белобрешка и Стара Молдава. Као грађа послужили су транскрибовани аудио-снимци са терена као и материјал из попуњених лексичких упитника.

Кључне речи: фонетика, Дивич, Белобрешка, Стара Молдава, консонантски систем, консонантске групе, консонантске алтернације.

О акценту говора села Дивич, Белобрешка и Стара Молдава у Банатској клисури у Румунији било је речи у мом објављеном раду у Исходиштима 4 *Из акценатске проблематике српских клисурских говора у Румунији*³, а рад *Вокалски систем села Дивич и Стара Молдава у Румунији* предат је у штампу. Анализом консонантског система комплетираће се фонолошки опис говора поменутих српских села на територији Дунавске клисуре у Румунији.

1. Инвентар консонантских фонема једнак је у говорима оба посматрана села. Од стандарног српског језика, репертоар се разликује једино присуством фонеме /s/.

Изговор појединих консонаната

1.1. Изговор африкате s

Ова фонема забележена је у румунској позајмљеници *bûsa* (=усна) и лексеми *obsova* (факултативно и *obzova* (= зова, лат. *Sambucus nigra*)) док се у сандхију реализује чешће када се у контакту нађу /ц/ и нека друга звучна фонема (*ðiŋas-би, нðvas-џа...*). То је фонема са убедљиво најнижом фреквенцијом у овим говорима и нема дистинктивну улогу. Промена (-)бз-

¹ gordanadragin19@gmail.com

² Рад је урађен у оквиру пројекта *Истраживање културе и историје Срба у Румунији*, који се реализује уз помоћ Центра за научна истраживања и културу Срба у Румунији при Савезу Срба у Румунији.

³ В. Литература.

у (-)бs- (овде је *бузџова* са накнадно уметнитим у и *обзџова*) паралелна је са алтернацијом *nc-* у *nc-* (в. ниже).

О африкати /s/ као посебној фонеме у суседним српским говорима у Румунији, у говору Крашована, М. Радан каже дословно да је „Африката *s* постојала (...) у прасловенском и у заједничком срхр. језику. *S* из КГ представља, у ствари, продужетак прасловенске африкате /s/ (<прасл. *g + ě, i*)” (Радан, 2015: 182). Да се ради о дубоком архаизму, у говорима Карашевака, сведоче и примери са овом африкатом како у словенским речима, тако и у позајмљеницама из румунског, те у ономастици и топонимији карашевских села (Радан, 2015: 182–185). Специфични услови под којима су се развијали говори Крашована (па и говори суседне Свињице) битно се разликују од услова под којима су се развијали говори који су нам у фокусу и ако се фонема /s/ задржала у фонолошком ситему крашованских говора у осталим српским клисурским говорима накнадно је уведена, првенствено под утицајем румунског језика. Ова звучна африката јавља се да попуни празнину у наслеђеном асиметричном систему, тј. да буде звучни пар безвучноме /ц/ ⁴.

1.2. Изговор африката *ч*, *џ*, *ћ* и *џ*

Варијационо поље у реализацији одређених фонема неће бити у фокусу овога рада јер се већина сонантски и консонантских фонема изговара као у стандарном језику, осим када је у питању артикулација два пара африката (*ч*, *џ* : *ћ*, *џ*). Што се тиче артикулације *ћ*, *џ*, *ч* и *џ*, тј. њиховог наразликовања, пре свега у говорима Срба у Румунији као и у неким говорима са србијанске стране као што су Радојево и Борча, писано је на више места (в. П. Ивић, Бошњаковић, Драгин, 1994: 310, 311, 313, 315; Драгин, 2012: 39; Драгин 2013: 383; Радан, 2015: 186) с напоменом да се у првој и последњој студији са овог списка упућује и на ранију детаљну литературу која се бавила овим феноменом. Појава је широког ареала са различитом фреквенцијом у свим гворима у којима је запажена.

Овом приликом само ће се констатовати да се у Дивичу, Белобрешки и Старој Молдави пар палаталних пловива (*ī̄* и *ē̄*) изговарају готово истоветно као у суседним говорима Карашева, тј. да „одговарају гласовима *ћ* и *џ* из српског и хрватског књижевног језика (...те да се) њихова артикулација остварује у средњем делу непца (...) док врх језика не додирује алвеоле“. На истој страници следи занимљиво запажање и поређење М. Радана да „што се тиче изговора (...) веома су слични можда чак и истоветни са палатализованим *m* и *d* из српских или хрватских говора са југа Мађарске и веома блиских гласовима *ħ(m)*, *ħ(d)* које је забележио А. Белић у југоисточним српским дијалектима или македонским гласовима *ќ*, *џ*” (Радан, 2015: 189). У Дивичу, Белобрешки и Старој Молдави варијације у артикулацији *ч* и

⁴ О детаљнијем пореклу фонеме *s* и о ареалу њене појаве у српским говорима у Румунији и Србији в. Радан 2015: 182–186.

и незнатне су и крећу се од палатизованог ч' и м' до ћ и ђ. У раду ће се из техничких разлога увек прибегавати стандарним графемама. Ево примера који то и потврђују:

Ч > Ћ: *јѣхам, колѣће, дбићај, рѣхак, ћаршав, ћварци, у Ђенеју, ћир, ћовек, ћунак, васишћићаица, већера, кдѣћа, љубићица, сирћеница, ћаћ, ћаша, ћ орба, веће, ѣарће; дћева кѣча, ѣлсћићни; знѣћи, сћем, скћеду, ћѣво, ућ ѣли; ѣвеће;*

Ћ > Ч: *чдшак, шдечер, кѣча, свдече, черемѣда, чдрка, чуѣрѣја, жѣче, ѣиче, сирче; врѣч; мдчемо, дче, чуѣе;*

Ц > Ђ: *ђак, ѣенђер, ѣирѣнђа, сђхак, у ђеѣу;*

Ђ > Ц: *ѣво, ѣѣбре, бѣу; ддѣе, ддѣу, ѣрдѣе, свѣцам, ѣѣе; сѣѣено, рѣѣе.*

Има примера и где није изједначен изговор ових двају африката. Појава је факултативне природе и бележи се у сва три села: *чварци, бѣћ, шдћер, сирће, ѣарче, чинѣја, нѣвѣ, ждћ, ђѣбрина, чаршав, ћеремѣда, ћдшка, крѣч, слѣћке колѣче, коѣч, косѣч, рѣчак, ћуѣрѣја, чеѣврѣшак, ђак, Вдлика ддсѣођа, овчар ѣочкдѣви, грѣкће, кѣкоће, курѣче, веђа.*

Примећује се да се међу примерима у којима није дошло до замене Ђ > Ц нема ниједан са аутохтоном фонемом /ѣ/, што може бити знак да је поред /s/ и ово фонема која улази у систем у позајмљеницама, услед „ (...) консонантских промена везаних за суседство одређених других консонаната и као средство експресивизације (...) тако да фреквенција оба сугласника, а нарочито /s/ остаје ниска ” (П. Ивић, Бошњаковић, Драгин, 1994: 357).

1.3. Изговор палатала љ и њ

Палатали љ и њ померају своју артикулацију према алвеоларнима л и н па се глас љ често реализује као палатализовано надзубно л (л') (*грдбл'е, двд неддл'е*), а њ као регуларно н (*кнѣде, лѣнско вино*).

1.4. Сонант j

Сонант /j/ углавном се чува (сем у ретким примерима) у сва три маркирана положаја:

јардбице, јасиреб, јдксер, јдкдере, јелен, јело, јдсѣе, јдчам, свѣко јѣшро; зѣјшн, змѣја, лѣјшре, сѣјка; гндѣ, кдѣ, кѣј, дбичај, рѣзбој.

У мојој збирци примера фонема j није забележена у 1) иницијалној позицији а испред вокала сем у речи црквенословенске провенијенције (чита *Еванђдља*), 2) у медијаној позицији иза дугог вокала а испред консонаната у неким заменицама (тдшко *ѣдзи, њдзи* је тдшко, *њдна* пдсма) и лексеми *зѣјшн* (=уље) и 3) на финалном месту у речи иза дугог вокала (*овѣ чдвек, ѣѣ гндѣ*⁵). У примерима 2) и 3) j је у слабом положају јер се нашао на крају слога иза дугог вокала, и тада оно губи морфолошку улогу, тј. обележје за

⁵ У овим говорима реч *гној* прешла је из женског у мушки род.

падеж налази се у финалном вокалу *и* и *а*, односно у граматема именице уз коју стоји одређена придевска заменица (Бошњаковић, 2008 : 187; Драгин, 2015: 156).

1.5. Консонант *в*

Постојаност или губљење ове фонеме факултативан је појава, тј. у неким лексема се редовно реализује (*зговориџа, кавџурма, ћџвек, вџече, свџаам се, ћџво...*), док је у неким именицама, придевима, придевским заменицама и у целој парадигми глагола на *-авити* нема (*кџчка, кџц-кџц, Сеџто писмо, кџка је, сџ долџзе, сџ се слџжу, сџка кџћа, џрџи, џрџиле, оџрџи*) (П. Ивић, Бошњаковић, Драгин, 1994:331). Група *-ВЈ-* може и, факултативно, да се сачува (*џрџављено*). Петровић бележи у говору Карашева *џрџимо* (Петровић (?): 226).

Овом фонемом може се, такође, заменити *х* (*на Дџве, дџва, дувџан, вџста кџжува, кџва, кџвам, кџване, кџварице, кџваш, мџрва, мџва, рџво, џвџр*) или група *хв* (*завџиши, џревџишимо, увџишило, увџишимо, увџишио*). Вокалсак група може бити разбијена уметањем *в* (*сиџевана крџва, жџвка, рџвник, сџвна*).

1.6. Консонант *ф*

Иако није имала своје место у систему у прасловенском језику, фонема */ф/* улази у српски језик, углавном, преко позајмљеница⁶. У посматраним говорима */ф/* се чува, тј. никада се не замењује неким другим гласом:

факулиџеџи, из фамиџије, фџрбџала, фаџанке, фирџанџе, флџша, флџшицу, фрџиџиџук, фрџиџиџуџемо, фундамџеџи; јеџиџиџка, на кџфу, кџфле, крџфне, џрофџесор, џтелефџн, шофџер.

О стабилном положају фонеме *ф* у говору Карашевака Радан каже да „доста велика учесталост сугласника *ф* у КГ јесте вероватно узроковано снажним утицајем немачког и румунског језика у којима је овај глас врло добро заступљен ” (Радан, 2015: 169). Будући да се ради о суседним говорима може се исто констатовати и за говоре о којима је овде реч.

1.7. Консонант *х*

Иако није потпуно нестала из система, фонема */х/* је нискофреквентна и често се замењује другим фонемама или се елиминише из система. Следе примери у којима се */х/* чува (1), замењује другим фонемама (*с, в, ј, к*) (2), или се, што је најчешће, губи (3).

Х: хџинула, мрџска хрџана, хрџси, хрџиџани, свиџња џрџхе (=џрџхе), дџхови, сџхрану;

Х > С: мџљемо орџсе;

Х > В: на Дџве, дџва, дувџан, вџста кџжува, кџва, кџвам, кџване, кџварице,

⁶ В. Радан, 2015: 169.

кӯваши, м̄арва, мӯва, рӯво, ш̄вдор;
 X > J: *кӯјна, м̄аћија, ш̄рџа, ш̄рџу, сн̄ају, сш̄рџеја;*
 X > K: *кџр, кџровођа, кр̄ам (= црквена слава), Кр̄исш̄иос; с̄акрана, сакр̄анш̄или; в̄здук;*
 XB > Ф: *ф̄ала Бџџу;*
 XB > В: *зав̄ашш̄и, ш̄рев̄ашш̄имо, ув̄ашш̄ило, ув̄ашш̄имо, ув̄ашш̄ио;*
 X > в: *ајдеише, а̄шине, а̄шар, до а̄шара, д̄ћеду, д̄че, д̄ћу, р̄аним, р̄асш̄и, се р̄вају, н̄ште ш̄ели, ладовина, у л̄аду, л̄адан, л̄адна, л̄баца, п̄арше л̄ба; изд̄ане, да не м̄анемо (= оставимо), м̄еови, м̄еуна, олад̄и се, орад̄ина (= орахово дрво), с̄арана, сар̄ани, с̄ашш̄и; в̄р, ш̄ин ш̄ре, за ш̄и, д̄ма, д̄ра, у ш̄рбу.*

Порекло *x* у лексеми *ш̄рџе* (= *ш̄рџе*, о свињи) могло би се тумачити неким типом аналогije према *д̄рџе* (забележено и у Крашованским говорима, Радан 2015 : 181). Наиме, у овој лексеми ради се о етимолошком *к* „које се појавило као последица асимилације сугласника по звучности (стсл. *дръгътати*) ” (Радан 2015: 181) па се у инфинитиву и презенту добило *-к̄-* (*д̄рџашш̄и : д̄рџе*), уз антиципацију *x* из стандардног језика (*дрхтати*). У нашем примеру *ш̄рџе* ради се о појави истога типа али у другом правцу (*ш̄рџе > ш̄рџе*).

У лексемама *м̄арва* и *ш̄вдор*, као суспституент *x* јавља се *v* иза консонанта. У *м̄арва* о овој појави (*x > v*), тј. секундарној лабијализацији - појави лабиоденталног *v*, може се рећи да хијат није био неопходан предуслов да до ње дође. С обзиром на чињеницу да су се у прадиग्ми ове именице иза *x* могли наћи сви вокали, а не само лабијализовани *у* и *о* (као у Ајд *марху* и Ијд *мархом*) фонетски чинилац се не може узети као релевантан за насталу промену. Ради се, највероватније, о једној врсти асимилације */x/* према вокалу који следи. У лексеми *ш̄вдор* лабијализација сугласника */v/* лако је објашњива јер иза првобитног */x/* следи лабијализовано */o/* (в. П. Ивић, Бошњаковић, Драгин, 1994: 346).

У *ор̄авина* (< *ор̄авина*) после губљења */x/* медијална вокалска група *-ao-* свела се на *-a-*.

Црквена слава овде је увек само *кр̄ам* као и у говорима Баната Ш-В дијалекта (П. Ивић, Бпшњаковић, Драгин 1994: 347), на Косову (Елезовић, 1935: 476), у Цавтату (Д. Брозовић ФО : 501) што противречи Вајановој тврдњи да се тај лик не јавља ван Дубровника (Вајан, *La langue Dominko Zlatarić*, I. Paris 1928 : 280).

Тотална редукција */x/* одвија се у свим положајима, тј. на почетку речи (испред вокала и консонанта), у медијалном положају испред консонанта (и само у примеру *м̄еуна* испред вокала) и на крају речи.

О статусу фонеме */x/* у српским говорима у Румунији, тј. о чињеници да она има равноправни статус у систему са другим фонемама „(...) уклапа се у ово што се иначе зна о узроцима чувања */x/* у разним штокавским говорима даље од приморја: сваки пут био је пресудан страни утицај (...)” (П. Ивић, Бошњаковић, Драгин, 1994: 341), у нашем случају румунски. Готово

идентична ситуација затиче се и у српским говорима Баната III-V дијалекта (в. П. Ивић, Бошњаковић, Драгин, 1994: 334–349) као и карашевским говорима с напоменом да Радан поред румунског (књижевног) језика говори и о утицају српског (књижевног) језика (Радан, 2015: 174–182).

2. Консонантске групе

2.1. Алтернације везане за почетак речи

Уз икавски рефлекс јата, а испред Д чува се Г

ГД -: $\bar{z}d\bar{i}$ (поред редовног $n\bar{e}\bar{z}d\bar{e}$)

Група ДГ- на почетку речи никад се не реализује (увек је $d\bar{u}\bar{n}a$).

Чувају се иницијане група ПТ - ($\bar{i}\bar{y}\bar{i}\bar{i}\bar{c}a$) и ПЧ- ($\bar{i}\bar{c}\bar{e}\bar{l}a$).

У заменици *тко*, која се овде чује као *куј*, иницијално *t* је изгубљено али у облицима глагола *ткати*, оно редовно чува. Ова појава објашњава се двома могућим чињеницама: 1) да коси падежи заменице *ко* никада нису имали иницијално *t*- (*кога*, *коме*..) и(ли) 2) да се често употребљавана заменичка форма јавља са редуцираним акцентом као и да је склона гласовној редукцији. О детаљнијој анализи ове појаве в. П. Ивић, Бошњаковић, Драгин, 1994: 359 (*кљј* вџли, шта *кљј* ђће али $\bar{i}\bar{k}\bar{a}\bar{n}o$, $\bar{i}\bar{k}\bar{a}\bar{l}a$, $o\bar{i}\bar{k}\bar{a}\bar{l}a$)

Иницијална група КЋ- не реализује се и увек је и само *девојка* у значењу „кћерка”.

Наши говори би се могли приклонити онима који релативно добро чувају почетне сугласничке групе. Наиме, из ових примера се види да се у једном примеру само елиминише први (*кљј*), а једном други консонант у групи ($d\bar{u}\bar{n}a$), док је у осталим случајевима сачувана иницијална консонантска група ($\bar{z}d\bar{i}$, $\bar{i}\bar{y}\bar{i}\bar{i}\bar{c}a$, $\bar{i}\bar{c}\bar{e}\bar{l}a$, $\bar{i}\bar{c}\bar{e}\bar{i}\bar{o}$, редовно је и $\bar{i}\bar{k}\bar{a}\bar{n}o$, $\bar{i}\bar{k}\bar{a}\bar{l}a$) (в. Ивић, Бошњаковић, Драгин, 1994: 360).

2.1.1. Иницијална група састављена је од пловива и сонанта

Пред сонантом чува се иницијални пловив:

ГЛ - : $\bar{z}l\bar{i}\bar{s}\bar{i}\bar{t}\bar{e}$

ПЛ- : $\bar{i}\bar{l}\bar{a}\bar{n}\bar{i}\bar{n}a$, $\bar{i}\bar{l}\bar{d}\bar{i}$

БР- : $b\bar{r}\bar{e}\bar{s}\bar{i}$, $b\bar{r}\bar{e}\bar{s}\bar{i}\bar{i}\bar{h}$

КР - : $k\bar{r}o\bar{m}\bar{i}\bar{y}\bar{r}$

ТР- : $\bar{i}\bar{r}\bar{e}\bar{m}$

ПЛ - : $\bar{i}\bar{l}\bar{a}\bar{i}\bar{n}o$, $\bar{i}\bar{l}\bar{a}\bar{m}\bar{e}\bar{n}$, $\bar{i}\bar{l}\bar{d}\bar{v}\bar{k}\bar{a}$, $\bar{i}\bar{l}\bar{o}\bar{v}\bar{a}\bar{n}$;

МЈ - : $m\bar{j}\bar{a}\bar{u}\bar{c}\bar{e}$ (в. и $m\bar{n}\bar{j}\bar{a}\bar{u}\bar{c}\bar{e}$);

2.2. Алтернације везане за крај речи:

У грађи се нашло примера само за наслеђене финалне групе (-*ст* и -*зд*) у којима је испао је финални пловив (*брѐс*, $\bar{z}d\bar{s}$, *крѐс*, *зайовес*, $\bar{i}\bar{y}\bar{a}\bar{s}$) и $\bar{z}r\bar{o}\bar{z}$, а у множини $\bar{z}r\bar{d}\bar{j}\bar{z}\bar{e}$ са метатезом.

Финално *-ТК* упростиће се у *-К* у страној речи *кѡнѡирак*. Још у једној страној речи *ѡнфор* изостаје финални прекидни глас *т*.

2.3. Промене у консонантским групама независно од границе речи

2.3.1. Контактна асимилација по месту изговора

ГН > ГЊ : *ѡњѡздо*; -ГЊ- : *ѡѡѡње, оѡѡњи, сѡѡњена* али и -ГН- : *оѡѡни*;

КЛ > КЉ- : *кљѡиѡиѡ*

МЈ > МЊ - : *мњаѡче* (в. и *мјаѡче*)

МТ > НТ : *ѡѡниѡиѡ*

МЉ > МЊ : *зѡмња*

Група ПС редовно се африкатизује у ПЦ : *ѡѡѡиѡ, ѡѡѡ, ѡѡѡво, ѡѡѡћи* траг

2.3.2. Контактна дисимилација

ДЛ > ГЛ : *ѡлѡиѡ*

ЗН > ЖЊ : *кукурѡжње*

ЛН > ЛЊ : *ѡѡлња бѡса*

КШ > КЧ : *лѡкче*, али и обрнуто КЧ > КШ : *ѡрѡкше*

МН > МЛ : *млѡѡ*

МЉ > МЊ : *зѡмња*

СТ > ШТ : *ѡѡшѡиѡ*

ШЋ > ШТ : *бѡѡѡ/ бѡѡиѡ, расѡѡиѡ* али само (*ѡѡѡиѡиѡ, ѡѡѡиѡер, ѡѡѡина, лѡѡиѡиѡина, свѡѡиѡеник, скѡѡиѡиѡина, ѡѡѡиѡина*).

Група МН се чува, тј. не дисилилује се у ВН : *ѡмно*

ПЧ > ВЧ : *кѡвча*

Упрошђавање консонантских група унутар речи:

У групи од прекидног и сонанта опстаје сонант:

ДМ > М : *ѡма*

ДН > Н : *ѡно, ѡну, ниѡна, ѡнак, оѡиѡну*

Ако се у групи нађу прекидни и африката, изгубиће се прекидни (*ѡрѡѡе*)

И овде као и у карашевским говорима ово упрошђавање везује се за број *један* у женском и средњем роду, у сва три рода у множини и у облицима одричне придевске заменица у једнини и множини док је редовно *заједно, паднем, пропаднем* и сл. (Радан 2015: 219).

Упростиће се група од прекидног и струјног *-ѡс-* (тј. африкате) у корист струјног *с*:

ДС > С : *ѡрѡсѡѡник*

Ако је струјни на првом месту у групи, а следи сонанат или прекидни, опстаће струјни, овде *с*:

СЛ > С : *ѡѡсе*

СТ > С : *бѡлесан, ѡѡсан*

Из групе ПТ повлачи иницијално лабијално *п* (*лѡѡирак*).

-ЗДН- > -ЗН-: *ѵр̀азник*

3. Сачуване консонантске групе

3.1. Сачуване консонантске групе на почетку речи

ВЛ - : *вл̀акно*

ЖБ - : *жб̀ун*; ЖЊ - *кад се жње*;

СВ - : *св̀екар, св̀екрава*; СЈ - *сј̀агњена*; СП - *сї̀ица*; СТ - *сї̀иакло*

ЦВ - : *цв̀екла, цв̀еї*.

ШК - : *шк̀ола*; ШП - *шї̀алїр, шї̀ананћ*; ШТ - *шї̀ака*;

ЖДР - : *ждр̀ебе, ждр̀ебна*;

СВР - : *свр̀ака*

ШТР - : *шї̀ранке*;

Четворочлане (уз обавезно вокално *р*)

СТРШ - : *сї̀ршеви*

3.2. Сачуване консонантске групе унутар речи

-БЉ- : *ѳр̀дбље*; -БЗ- : *обз̀ова*

-ВЦ- : *дв̀ица*;

-ГМ- : *дѳ̀зме*;

-ДБ- : *свадба*⁷, *сва̀дбе, р̀дбина*

-ЖД- : *дажд̀еник, на дажд̀еника*;

-КЛ- : *биц̀икла, за биц̀иклу*; -КШ- : *чакиї̀ре*

-МБ- : *дец̀ембар, нов̀ембар*

-НГ- : *дѳ̀нѳа (= шав)*; *инѳ̀ир (=коњ ајгир)*; НК- : *шї̀ранке*

-ПТ- : *сеї̀иѳембар*

-СК- : *даска; намѳ̀сїила, ѳремѳ̀сїила, дсї̀ар бријач*; -СЦ- : *расц̀еїе*

-ТВ- : *жѳ̀їва*; -ТН- : *мѳ̀їне*

4. Замена консонаната

Д > Ћ: *ѳовѳ̀їна, р̀аћеник*

Типичан утицај румунског фонетизма огледа се у примеру од *ћ ер̀амике* (К > Ћ)

Палатални *љ* и *њ* факултативно се депалатализују (в. Радан 2015: 167)

Љ > Л: *ѳр̀дбле, качкавалѳ, двѳ̀ недеље, ѳонедѳ̀лник, ѳошї̀алѳ*

М > Н: *ѳзну, ѳанї̀шїм*

Њ > Н: *кнї̀ѳе, ланско вѝно*,

Прекидно *к* факултативно алтернира са африкатом *ѳ*:

К > Ц: *ѳјац, барј̀аце*, али и обрнуто Ц > К: *свѳ̀їац*

З > С: *мак̀асѳ*

⁷ Забележен је и облик са метатезом *сва̀дба*.

Ч > Ж: *вр̄āj̄aju, вр̄āj̄али*
Т > Ћ: *бо̄гаћ̄ији*

5. Уношење новог консонанта

Најчешће се на почетку речи убацује *с*:

с̄ӣгра се, с̄ӣграју, ск̄ор̄њача, ма̄ло с̄ӣжа, кад се с̄ӯмијем

У страниј речи убацује се прекидно *к* уз постојеће прекидно *т*:
ком̄илект̄ӣрам, док у ком̄ендије назал *н* подупире прекидно *д*.

6. Метатеза

У три лексеме забележена је метатеза: *ор̄ӣџал, ѓр̄д̄је* и *св̄џба* с напоменом да се у *фл̄уре* ради о аутохтоној, примарној лексеми позајмљеној из румунског језика која је секундарно, у српском стандарном језику и дијалектима, претрпела метатезу (*фруле*).

Закључак

Инвентар и дистрибуција консонаната и консонантских група у фонолошком систему говора села Банатске клисуре у Румунији Дивича, Белобрешке и Старе Молдаве одговара стању у већини говора косовско-ресавског дијалекта у Србији.

Литература

- Божовић, 1993: М. Божовић, *Говори Средњега Ибра*. Приштина : 3–339.
- Бошњаковић, 2009: Ж. Бошњаковић, Из морфосинтаксе говора села Батовца (код Пожаревца). у: *ЗбМСФЛ LII/2*. Нови Сад: 37–56.
- Бошњаковић, 2008: Ж. Бошњаковић, Фонетске особине говора источне Шумадије. у: *Српски дијалектолошки зборник LV*. Београд: 9–321.
- Бошњаковић, 2009: Ж. Бошњаковић, Напомена о консонантском систему говора Батовца (код Пожаревца). у: *Годишњак за српски језик и књижевност, година XXII, број 29* Ниш: 47–53.
- Бошњаковић, 2012: Жарко Бошњаковић, Морфолошке особине говора источне Шумадије. у: *Српски дијалектолошки зборник LIX*, Београд: 9–381.
- Драгин, 2006: Г. Драгин, Балканизми у банатским говорима шумадијско-војвођанског дијалекта на територији СЦГ и Румуније. у: *Probleme de filologie slava*. Timisoara: 44–58.

- Драгин, 2012: Г. Драгин, Напомене о говору Радојева у средњем Банату. у: *Зборник за језике и књижевност Филозофског факултета у Новом Саду II*. Нови Сад: 35–45.
- Драгин, 2013: Г. Драгин, Неке фонетске особине говора Ченеја (у Румунији). у: *Језици и културе у времену и простору II/2*. Нови Сад: Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет. Нови Сад: 379–384.
- Драгин, 2015: Гордана Драгин, *Говори у сливу Студенице (Увод, фонетика, текстови)*. Нови Сад: Тиски цвет, 9–279.
- Драгин, 2017: Г. Драгин, Из говора Чакова (акценат) у: *Исходишта 3*. Темишвар/Ниш : 109–117.
- Драгин, 2018: Г. Драгин, Из акценатске проблематике клисурских говора у Румунији у: *Исходишта 4*, Темишвар / Ниш : 61–74.
- Ивић, 1957: П. Ивић, О говору Галипољских Срба. у: *Српски дијалектолошки зборник*, XII. Српска академија наука, Институт за српски језик. Београд: 1–520.
- Ивић, 1958: П. Ивић, Место банатског херског говора међу српским дијалектима. у: Зборника „Банатске Хере”. Нови Сад: 326–353.
- П. Ивић, Бошњаковић, Драгин, 1994: П. Ивић, Ж. Бошњаковић и Г. Драгин, Банатски говори шумадијско-војвођанског дијалекта (Прва књига: увод и фонетизам) у: *Српски дијалектолошки зборник XL*, Београд: 1–419.
- Ивић, 2009: П. Ивић, *Српски дијалекти и њихова класификација*. – Издавачка књижевница Зорана Стојановића, Сремски Карловци – Нови Сад: 5–221.
- Милорадовић, 2007: С. Милорадовић, И ракију пијем сас медом. Дијалекатска скица Белобрешке (Румунија). у: *Проблеми словенске филологије XV*. Timișoara: 573–580.
- Радан, 2015: М. Н. Радан, *Фонетика и фонологија карашевских говора данас* (прилог проучавању српских говора у Румунији) Нови Сад: Филозофски факултет 5–431.
- Симић, 1980 : Р. Симић, Скица за дијалектолошку карту северне Србије, у: *Југословенски семинар за стране слависте, књ. 31*. Београд : 93–136.
- Томић, 1984: М. Томић, Говор Свиничана, у: *Српски дијалектолошки зборник XXX*. Београд: 7–265
- Томић, 1987: М. Томић, Говор Радимаца, у: *Српски дијалектолошки зборник XXXIII*. Београд: 303–474.

Gordana S. Dragin

CONSONANT SYSTEM FROM THE VILLAGE DIVIČ, BELOBREŠKA AND STARA MOLDAVA IN ROMANIA

Summary

The paper analyzes the inventory, the distribution of consonants and consonant groups, and some consonant alternatives in the speech of the Divič, Belobreška and

Stara Moldava . Transcribed sound recordings from the field were used as material as well as material from the completed lexical questionnaires. The consonant system of these speeches fits into the general picture of the speeches of the Kosovo-Resavian dialect in Serbia.

Key words: phonetics, Divič, Belobreška, Stara Moldava, consonant system, consonant groups, consonant alternatives.

